

Антон Дончев/ Anton Donchev

**НОВИ ДАННИ ЗА ПРАВНАТА СИСТЕМА
(КЛЮЧ КЪМ ПРОГРАМАТА ЗА ИЗПИТВАНЕ
НА КАНДИДАТ-АДВОКАТИТЕ)
В ИЗТОЧНА РУМЕЛИЯ**

**New Data on the Legal System (Key to the Program
for Examination of Candidate Lawyers)
in Eastern Rumelia**

Abstract: The institutions in Eastern Rumelia have a specific history, subject to certain characteristics. The legal system is no exception, but there are reasons that make it a successful institution.

Keywords: legal system, Eastern Rumelia, Stefan Savov Bobchev.

Известно е, че в периода 1879–1885 г. се изграждат и развиват всички институции, на раменете на които съществува автономната област Източна Румелия. Малко известни обаче са трудният път, по който протича този процес, и причините, поради които те остават в историята като успешни или неуспешни.

Един от основните стълбове на държавното развитие е правосъдната система. Част от основните източници на информация за нея са участниците в нейното изграждане и функциониране. Интересни данни откриваме в спомените на Михаил Маджаров¹. Именно той споделя, че едва 27-годишен е депутат в Областното събрание, член на Постоянния комитет и получава покана от министъра на правосъдието Тодор Кесяков да стане член на Върховния съд на Източна Румелия². Въпреки първоначалния отказ, предвид това че няма юридическо образование, само седмица след поканата Маджаров е назначен за съдия в Румелийския съд, въпреки че, както казва той, „...вече бях съдия, без да бях влизал дотогаз в някое съдилище освен като частно лице между публиката“³.

Тази тревожна линия в изграждането на правосъдната система на Източна Румелия далеч не е единствен случай и прецедент. От друга страна, се оказва, че този подход не е фатален за бъдещото развитие на съдебната власт в Областта. Липсата на достатъчно юристи българи води до прибъгването към услугите на българи с образование въобще и владеещи два и повече чужди езика.

Самият Кесяков не е юрист, но официално оглавява правосъдната система и има принос в нейното изграждане⁴. Един от важните ходове, който предприема в самото начало, е да привлече от Австро-Унгария дипломирани юристи, предимно от чешки произход⁵. Именно те изграждат правосъдната система в Румелия, но какво се случва с българите, назначени за юристи?

Михаил Маджаров описва в своите „Спомени“ редица странни ситуации, при които заседаващите в конкретен съд не могат да се разберат помежду си⁶. Маджаров отбелязва също така и безспорния факт, че в периода 1879–1882 г. в Източна Румелия има много малко българи юристи, а тяхното ниво силно отстъпва на това на колегите им. Многоезичието в съдебната зала също е описано много подробно, но от този хаос в крайна сметка успяват да израснат бъдещите изтъкнати български адвокати.

И все пак от тази бъркотия в началото до добре организираната правна система в по-късния етап от историята на Областта е извървян път, опиращ се на упорит труд, публикувани трудове, законопроекти и закони.

Безценна информация за този процес ни предоставя един от участниците в изграждането на правната системата в Румелия – Стефан Савов Бобчев. За разлика от М. Маджаров, С. С. Бобчев има завършено юридическо образование в Москва и то преди да се заеме с правната си кариера в Източна Румелия⁷. Неговото издание⁸ „Източна Румелия. Исторически поглед, устройство, законодателство и правосъдие“⁹ съдържа безценни данни за правосъдието в Областта. Освен детайлното описание на правната система в Румелия, авторът предоставя „Списък по хронологически ред на законите, правилниците и по-важните прикази, приети, обнародвани и действащи в Източна Румелия (1880–1885 г.)“¹⁰. За период от пет години Бобчев посочва 182! издания, изцяло свързани с правната система тук. Това доказва бурното развитие на правото в Румелия и още нещо – макар и подробен, този списък не успява да обедини в себе си всички издания в Областта. Една не малка част от тях са спасени от Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“¹¹. През май 1949 г. тогавашният старши уредник към същата библиотека, д-р Иван Панайотов, докладва на прекия си началник, че е откупен част от архива на С. С. Бобчев¹². В подробното описание към доклада за откупуване правят впечатление описаните 87 отделни книжни тела, изцяло свързани с правосъдието в Източна Румелия.

Едно от тях е изданието от С. Шивачов в град Сливен през 1883 г. „Ключъ за испитване на кандидатитѣ за адвокати въ Източна Румелия“¹³ – ценен извор за новата българска история и по-конкретно за историята на правото в периода след Руско-турската освободителна война (1877–1878 г.). Изданието е в обем от 101 страници и представлява подвързано книжно тяло, наподобяващо учебник. В самото начало съставителят С. Шивачов разяснява, че Програмата за испитване на кандидатите за адвокати в Източна Румелия е излязла на 11 април 1883 г., но в продължение на няколко месеца испитващите изискват само част от нея на кандидат-юристите¹⁴. В тази връзка той споделя, че към онзи момент (юли 1883 г.) все още няма достатъчно отпечатана литература на български

език за подготовка на кандидатите и това е причината изпитващата комисия да постъпва по този начин¹⁵. Шивачов споделя също така, че все още се наблюдават сериозни проблеми в дейността на правосъдната система в Източна Румелия, най-вече причинени и от трудното тълкуване на програмата за изпитване на кандидатите за адвокати в Областта¹⁶. „Ключът“ на Шивачов представлява подробно тълкуване на всички елементи на „Програмата...“¹⁷, които до този момент са останали неясни за всички, които се занимават с право в Румелия¹⁸.

Самото издание се състои от четири основни части. Част първа е озаглавена „Гражданско право“¹⁹. Прави впечатление изключителната детайлност, с която подхожда авторът – например в началото текстът започва с дефиницията на думата „право“²⁰. Главата е разделена на няколко основни части: А – „Право на лицата“; Б – „Вещно право“; В – „Способи за добиване на вещно право“; Г – „Търговско право“. В основни линии тази част може да се характеризира като изключително подробна и лесно достъпна дори за абсолютно незапознат с материята читател²¹.

Във втора глава Шивачов ни запознава с гражданското съдопроизводство. Тази част е съставена от цели осем параграфа, но със значително по-малък обем. В тях придобиваме информация с изключителна яснота за съдебните власти, за страните в едно дело, производството на първа инстанция, правото на обжалване, производство по изпълнение, несъстоятелност, извънредни производства и особени производства²².

Последните две глави са значително по-малки по обем, но не и по значение. Глава трета е изградена от една част, наречена „Наказателно право“. Макар и накратко²³, тук са изяснени сполучливо всички основни елементи на наказателното право в Източна Румелия. Финалната глава на „Ключа“ е съставена от две основни части – наказателно и административно съдопроизводство²⁴.

Изданието се отличава с изключително ясен, подробен и точен език. Приносът му за българското право е безспорен и трябва да отбележим, че би могло да бъде полезно за начинаещи прависти и днес.

Значението му трябва да търсим внимателно поради няколко причини:

Първо, в Източна Румелия изграждането на институциите се извършва по нетипичен за повечето държави път. Не бива да се забравя, че тя е автономна област в пределите на Османската империя, а не отделна независима или зависима държава. Подобни симптоми на лек хаос са лесно забележими в първите години на изграждане на повечето от институциите в Областта.

Второ, според желанието на Великите сили в правната система на Румелия се назначават знайни и незнайни юристи или хора с по-висока обща култура и образование, нямащо допирни точки с правото. Тази смесица от хора и нормативни документи, ползващи различни езици, пречи най-вече на изграждането на единна правна система с български характер. Тук идва ролята на този на пръв поглед не особено значим „Ключ“²⁵. Една от причините да започне професионалното изграждане на българска основа на юридическата

система в Румелия е именно този „буквар по право“, издаден на български език и насочен изцяло към българите, желаещи да се развият професионално в тази насока.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ **Маджаров, М.** Спомени. София, 1968. – 771 с.

² Пак там, 448–449.

³ Пак там, с. 452.

⁴ Пак там, с. 450.

⁵ Повече за чешките юристи в Източна Румелия виж в: **Запрянова-Пенева, Н.** Стефан Бобчев и чешките магистрати. – В: Юбилеен сборник „Стефан Савов Бобчев. Живот и дейност“. София, 1999, 186–211.

⁶ **Маджаров, М.** Цит. съч., с. 455.

⁷ Повече за С. С. Бобчев виж в: **Томова, Д.** Стефан Савов Бобчев – живот и дело. – В: Юбилеен сборник „Стефан Савов Бобчев. Живот и дейност“. София, 1999, 7–24.

⁸ На С.С. Бобчев – б.а.

⁹ **Бобчев, С. С.** Източна Румелия. Исторически поглед, устройство, законодателство и правосъдие. София, 1924. – 224 с.

¹⁰ Пак там, 145–154.

¹¹ Централен държавен архив – гр. София (ЦДА), Ф. 1137, оп. 1, а.е. 977, л. 40.

¹² Пак там, л. 41.

¹³ **Шивачов, С.** Ключъ за испитване на кандидатитѣ за адвокати въ Източна Румелия. Сливен, 1883. – 101 с.

¹⁴ Пак там, с. 3.

¹⁵ Пак там, 3–4.

¹⁶ Пак там, с. 4.

¹⁷ Програма за испитване на кандидатите за адвокати в Източна Румелия. Пловдив, 1883.

¹⁸ **Шивачов, С.** Цит. съч., с. 5.

¹⁹ Пак там, с. 7.

²⁰ Пак там.

²¹ Пак там, 7–50.

²² Пак там, 50–75.

²³ Пак там, 75–85.

²⁴ Пак там, 85–101.

²⁵ **Шивачов С.** Цит. съч.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Бобчев, С. С. Източна Румелия. Исторически поглед, устройство, законодателство и правосъдие. София, 1924 [**Bobchev, S. S.** Iztochna Rumelia. Istoricheski pogled, zakonodatelstvo i pravosadie. Sofia, 1924].

Запрянова-Пенева, Н. Стефан Бобчев и чешките магистрати. – В: Юбилеен сборник „Стефан Савов Бобчев. Живот и дейност“. София, 1999 [**Zapryanova-Peneva,**

N. Stefan Bobchev i cheshkite magistrati. – V: Yubileen sbornik “Stefan Savov Bobchev. Zhivot i deynost”. Sofia, 1999].

Маджаров, М. Спомени, София, 1968 [Madzharov, M. Spomeni. Sofia, 1968].

Програмата за изпитване на кандидатите за адвокати в Източна Румелия. Пловдив, 1883 [Programa za izpitvane na kandidatite za advokati v Iztochna Rumelia. Plovdiv, 1883].

Томова, Д. Стефан Савов Бобчев – живот и дело. – В: Юбилеен сборник „Стефан Савов Бобчев. Живот и дейност“. София, 1999 [Tomova, D. Stefan Savov Bobchev – zhivot i delo. – V: Yubileen sbornik ”Stefan Savov Bobchev. Zhivot i deynost”. Sofia, 1999].

Шивачов С. Ключъ за испитване на кандидатитѣ за адвокати въ Источна Румелия. Сливен, 1883 [Shivachov, S. Klyuch za ispitvane na kandidatite za advokati v Istochna Rumelia. Sliven, 1883].

Цитирани архивни фондове / Quoted archival funds

Централен държавен архив – гр. София (ЦДА), Ф.1137, оп.1, а.е. 977. [Tsentralen darzhaven arhiv – gr. Sofia (CDA), F. 1137, op. 1, a.e. 977].